WYROK SĄDU (szósta izba w składzie powiększonym)

z dnia 16 czerwca 2011 r.*

W sprawie T-185/06

L'Air liquide, société anonyme pour l'étude et l'exploitation des procédés Georges Claude, z siedzibą w Paryżu (Francja), reprezentowana przez R. Saint-Estebena, M. Pittiego oraz P. Honorégo, adwokatów,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej początkowo przez F. Arbaulta oraz O. Beynet, a następnie przez V. Bottkę, P. Van Nuffela oraz B. Gencarellego, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot wniosek o stwierdzenie częściowej nieważności decyzji Komisji C (2006) 1766 wersja ostateczna z dnia 3 maja 2006 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 [p]orozumienia o EOG (sprawa COMP/F/38.620 – Nadtlenek wodoru i nadboran sodu), w zakresie dotyczącym skarżącej,

* Język postępowania: francuski.

SĄD (szósta izba w składzie powiększonym),

w składzie: V. Vadapalas (sprawozdawca), pełniący obowiązki prezesa, M. Prek, A. Dittrich, L. Truchot i K. O'Higgins, sędziowie,

sekretarz: J. Palacio González, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 2 września 2010 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

1 Skarżąca, L'Air liquide, SA pour l'étude et l'exploitation des procédés Georges Claude, jest spółką prawa francuskiego sprawującą w chwili zaistnienia okoliczności faktycznych niniejszej sprawy całkowitą kontrolę nad swą spółką zależną Chemoxal SA (zwaną dalej „Chemoxal"), której z kolei działalność polegała na sprzedaży nadtlenku wodoru (zwanego dalej „NW") i nadboranu sodu (zwanego dalej „NBS").

2 W listopadzie 2002 r. Degussa AG powiadomiła Komisję Wspólnot Europejskich o istnieniu kartelu na rynkach NW i NBS oraz wystąpiła o zastosowanie komunikatu Komisji w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3).

3 Degussa dostarczyła Komisji konkretnych dowodów, które umożliwiły tej ostatniej przeprowadzenie w dniach 25 i 26 marca 2003 r. kontroli w lokalach szeregu przedsiębiorstw.

4 W dniu 26 stycznia 2005 r. Komisja wysłała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów do skarżącej i do pozostałych przedsiębiorstw, których ono dotyczyło.

5 W następstwie przesłuchania wymienionych przedsiębiorstw Komisja wydała decyzję C (2006) 1766 wersja ostateczna z dnia 3 maja 2006 r. dotyczącą postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 [p]orozumienia o EOG w sprawie przeciwko Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Chemicals Holding AB, EKA Chemicals AB, Degussa, Edison, FMC Corp., FMC Foret SA, Kemira OyJ, skarżącej, Chemoxal, SNIA SpA, Caffaro Srl, Solvay SA, Solvay Solexis SpA, Total SA, Elf Aquitaine SA i Arkema SA (sprawa COMP/F/38.620 – Nadtlenek wodoru i nadboran sodu) (zwaną dalej „zaskarżoną decyzją"), której streszczenie zostało opublikowane w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej* z dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. L 353, s. 54). Decyzja ta została doręczona skarżącej pismem z dnia 8 maja 2006 r.

Zaskarżona decyzja

6 Komisja stwierdziła w tej decyzji, że przedsiębiorstwa będące jej adresatami uczestniczyły w jednolitym i ciągłym naruszeniu art. 81 WE oraz art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) mającym za przedmiot NW i jego produkt pochodny NBS (motyw 2 zaskarżonej decyzji).

7 Stwierdzone naruszenie polegało głównie na wymianie między konkurentami informacji istotnych z handlowego punktu widzenia oraz poufnych informacji dotyczących rynku i przedsiębiorstw, na ograniczaniu i kontrolowaniu produkcji oraz potencjalnych i faktycznych zdolności produkcyjnych, na podziale udziałów w rynku i klientów, a także na ustalaniu i monitorowaniu przestrzegania docelowych cen.

8 Skarżąca i Chemoxal zostały uznane za „solidarnie" odpowiedzialne za to naruszenie (motyw 406 zaskarżonej decyzji).

9 W zastosowaniu art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 [WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), Komisja stwierdziła, że przysługujące jej uprawnienie do nakładania sankcji uległo przedawnieniu w przypadku skarżącej i Chemoxal, które zaprzestały uczestnictwa w naruszeniu pięć lat przed pierwszymi czynnościami składającymi się na dochodzenie w sprawie. Komisja uznała jednak, że ma uzasadniony interes w stwierdzeniu w odniesieniu do tych spółek ww. naruszenia (motywy 366–369 zaskarżonej decyzji).

10 Artykuł 1 lit. i) i j) zaskarżonej decyzji stanowi, że skarżąca i Chemoxal naruszyły art. 81 ust. 1 WE oraz art. 53 porozumienia EOG, uczestnicząc w będącym przedmiotem tej decyzji naruszeniu w okresie od dnia 12 maja 1995 r. do dnia 31 grudnia 1997 r.

11 W art. 2 lit. f) zaskarżonej decyzji Komisja nałożyła na skarżącą i na Chemoxal grzywnę w kwocie 0 EUR.

12 Artykuł 4 zaskarżonej decyzji zawiera wykaz adresatów zaskarżonej decyzji, do których należy skarżąca.

Przebieg postępowania i żądania stron

13 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 17 lipca 2006 r. skarżąca wniosła niniejszą skargę.

14 Ponieważ skład izb Sądu uległ zmianie, a sędzia sprawozdawca został przydzielony do szóstej izby, po wysłuchaniu stron niniejsza sprawa została przydzielona tej właśnie izbie w składzie powiększonym.

15 Ze względu na to, że dwóch członków tej izby w składzie powiększonym nie mogło uczestniczyć w posiedzeniu, zgodnie z art. 32 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem jego prezes wyznaczył dwóch innych sędziów w celu uzupełnienia składu izby.

16 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd postanowił otworzyć procedurę ustną. Podczas rozprawy w dniu 2 września 2010 r. wysłuchano wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania przedstawione przez Sąd.

17 Skarżąca wnosi do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności art. 1 lit. i) zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim Komisja stwierdziła w nim, że uczestniczyła ona w naruszeniu;

— co za tym idzie, stwierdzenie nieważności art. 2 lit. f) oraz art. 4 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim jej one dotyczą;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

18 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi;

— obciążenie skarżącej kosztami postępowania.

Co do prawa

19 Skargę swą skarżąca opiera na czterech zarzutach, dotyczących, po pierwsze, naruszenia art. 81 WE ze względu na przypisanie naruszenia na podstawie domniemania związanego ze sprawowaniem całkowitej kontroli nad spółką zależną; po drugie, naruszenia prawa do obrony wynikającego z przyjęcia tego domniemania; po trzecie, naruszenia obowiązku uzasadnienia w zakresie dotyczącym nieuwzględnienia dowodów przedstawionych w celu obalenia tego domniemania oraz, po czwarte, braku uzasadnionego interesu w stwierdzeniu jej uczestnictwa w naruszeniu ze względu na nastąpienie przedawnienia.

Uwagi wstępne

20 Ze względu na to, że celem trzech pierwszych z podniesionych przez skarżącą zarzutów jest w istocie zakwestionowanie stwierdzenia jej odpowiedzialności za mające znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej, należy na wstępie przypomnieć mające znaczenie w tym zakresie orzecznictwo.

21 Z utrwalonego orzecznictwa wynika, że zachowanie spółki zależnej można przypisać spółce dominującej między innymi w przypadku, gdy mimo posiadania odrębnej podmiotowości prawnej spółka zależna nie określa w sposób autonomiczny swojego zachowania na rynku, lecz stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, w szczególności z uwzględnieniem powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących oba te podmioty prawa (zob. wyrok Trybunału z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-97/08 P Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8237, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).

22 W tego rodzaju sytuacji spółka dominująca i jej spółka zależna są bowiem częścią tej samej jednostki gospodarczej, a tym samym – tworzą jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE (ww. w pkt 21 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 59).

23 W tym szczególnym przypadku, gdy spółka dominująca posiada 100% kapitału swej spółki zależnej, która popełniła naruszenie reguł konkurencji Unii, po pierwsze, ta spółka dominująca może wywierać decydujący wpływ na zachowanie swej spółki zależnej i, po drugie, istnieje wzruszalne domniemanie, że spółka dominująca rzeczywiście wywiera taki decydujący wpływ na swą spółkę zależną (zob. ww. w pkt 21 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 60 i przytoczone tam orzecznictwo).

24 W tych okolicznościach wystarczy, że Komisja wykaże, iż cały kapitał spółki zależnej znajduje się w posiadaniu spółki dominującej, aby przyjąć, że ta ostatnia wywiera decydujący wpływ na politykę handlową swej spółki zależnej. Komisja będzie zatem mogła uznać spółkę dominującą za odpowiedzialną za dane naruszenie, chyba że spółka dominująca, na której spoczywa ciężar obalenia domniemania, przedstawi wystarczające dowody mogące wykazać, iż jej spółka zależna działa na rynku w sposób autonomiczny (zob. ww. w pkt 21 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 61 i przytoczone tam orzecznictwo).

25 W celu oceny tego, czy spółka zależna określa swe zachowanie na rynku w sposób autonomiczny, należy uwzględnić wszystkie istotne okoliczności dotyczące powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących tę spółkę zależną ze spółką dominującą, które mogą różnić się w poszczególnych przypadkach, a których przez to nie można wymienić w sposób wyczerpujący (ww. w pkt 21 wyrok w sprawie Akzo Nobel i in. przeciwko Komisji, pkt 74; zob. podobnie także wyrok Sądu z dnia 12 grudnia 2007 r. w sprawie T-112/05 Akzo Nobel Akzo i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-5049, pkt 65).

26 W niniejszym przypadku, w motywach 370–379 zaskarżonej decyzji, Komisja przypomniała, że spółka dominująca może zostać uznana za odpowiedzialną za niezgodne z prawem zachowanie swojej spółki zależnej w zakresie, w jakim ta spółka zależna nie określa swojego zachowania na rynku w sposób autonomiczny. Instytucja ta wyjaśniła, że mogła ona słusznie domniemywać, że kontrolowana w 100% spółka zależna stosuje zasadniczo instrukcje dawane jej przez spółkę dominującą, przy czym ta spółka dominująca może obalić to domniemanie poprzez przedstawienie dowodu przeciwnego.

27 W zakresie dotyczącym możliwości przypisania naruszenia skarżącej Komisja wskazała, przede wszystkim w motywie 403 zaskarżonej decyzji, że w momencie naruszenia skarżąca posiadała 100% udziałów w kapitale Chemoxal oraz przysługiwało jej prawo mianowania członków zarządu tej ostatniej, co wystarcza do przyjęcia domniemania wywierania decydującego wpływu na zachowanie jej spółki zależnej.

28 W motywie 404 zaskarżonej decyzji Komisja powołała argumenty, za pomocą których skarżąca kwestionowała to przypisanie odpowiedzialności.

29 W motywie 405 zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że wbrew temu, co twierdzi skarżąca, sprawowanie całkowitej kontroli nad kapitałem spółki zależnej pozwala na przyjęcie domniemania, które może zostać obalone poprzez przedstawienie dowodu na to, że „spółka ta cieszy się pewną autonomią". Instytucja ta uznała następnie,

że przedstawione przez skarżącą dowody nie wystarczały do tego, aby obalić to domniemanie, wskazując, z jednej strony, że przysługujące skarżącej prawo mianowania członków zarządu jej spółki zależnej świadczy o wywieraniu decydującego wpływu na zarządzanie operacyjne tą ostatnią. Z drugiej strony, powołała się ona na pewne przesłanki związane z faktem, że te dwie spółki były postrzegane przez podmioty trzecie jako należące do jednego przedsiębiorstwa, a mianowicie na to, że w niektórych dokumentach związanych z kartelem wskazywana jest nazwa Air Liquide, a także na to, że Chemoxal używała znaku towarowego Air Liquide.

30 Wreszcie, w motywie 406 zaskarżonej decyzji, Komisja wskazała, że ze względu na to, iż zarówno skarżąca, jak i jej spółka zależna Chemoxal stanowią części składowe tego samego uczestniczącego w naruszeniu przedsiębiorstwa, doszła ona do wniosku, iż odpowiedzialność za rozpatrywane w tej decyzji naruszenie można przypisać obydwóm tym spółkom.

W przedmiocie zarzutów pierwszego i drugiego, opartych na naruszeniu art. 81 WE oraz przysługującego skarżącej prawa do obrony w zakresie dotyczącym przyjęcia domniemania związanego ze sprawowaniem całkowitej kontroli nad spółką zależną

Argumenty stron

31 W ramach zarzutu pierwszego skarżąca twierdzi, że posiadanie przez skarżącą 100% udziałów w kapitale jej spółki zależnej nie pozwala samo w sobie na przyjęcie domniemania wywierania przez spółkę dominującą decydującego wpływu na jej spółkę zależną i przypisanie jej stanowiącego naruszenie zachowania tej ostatniej. Zdaniem skarżącej należy przedstawić jeszcze co najmniej jeden dowód na brak autonomii spółki zależnej. Powołując się, w celu przyjęcia takiego domniemania, jedynie na

posiadanie 100% udziałów w kapitale spółki zależnej Komisja zdaniem skarżącej naruszyła art. 81 WE.

32 Ponadto, za pomocą innych wskazanych przez Komisję dowodów, takich jak prawo mianowania członków zarządu Chemoxal oraz używanie przez tę ostatnią nazwy skarżącej (motywy 403, 405 zaskarżonej decyzji), nie można zdaniem skarżącej wykazać wywierania przez skarżącą decydującego wpływu na jej spółkę zależną. W szczególności z praktyki decyzyjnej Komisji wynika, że używanie przez spółkę zależną nazwy handlowej jej spółki dominującej nie musi świadczyć o tym, że stanowią one jeden podmiot gospodarczy. W szeregu należących do akt sprawy dokumentów mowa jest zresztą o Chemoxal, a nie o skarżącej.

33 W ramach zarzutu drugiego skarżąca twierdzi, że przyjęcie ww. domniemania spowodowało odwrócenie ciężaru dowodu, naruszając w ten sposób jej prawo do obrony.

34 Komisja nie zgadza się z argumentami skarżącej.

Ocena Sądu

35 Z motywów 403–406 zaskarżonej decyzji wynika, że podstawą przypisania skarżącej noszącego znamiona naruszenia zachowania jej spółki zależnej było stwierdzenie, iż rzeczywiście wywierała ona decydujący wpływ na Chemoxal, które to stwierdzenie z kolei wynikało z przyjęcia domniemania związanego ze sprawowaniem przez skarżącą całkowitej kontroli nad tą spółką zależną, ponieważ to ostatnie domniemanie nie zostało zdaniem Komisji obalone.

36 Stwierdzić należy, że biorąc pod uwagę ww. w pkt 21–24 orzecznictwo, Komisja mogła zgodnie z prawem domniemywać wywieranie przez skarżącą decydującego wpływu na Chemoxal, biorąc pod uwagę istnienie łączącego te dwie spółki niezakwestionowanego związku całkowitej kontroli.

37 W tym względzie oddalić należy jako niemające znaczenia dla sprawy argumenty skarżącej dotyczące elementów stanu faktycznego przedstawionych w motywach 403 i 405 zaskarżonej decyzji i związanych z mianowaniem członków zarządu Chemoxal, a także z okolicznością, że nazwa skarżącej występowała w sektorze, w którym popełniono naruszenie.

38 Ze względu na to zaś, że Komisja powołała się na te elementy jedynie tytułem uzupełnienia stwierdzenia sprawowanej przez skarżącą całkowitej kontroli nad kapitałem Chemoxal, ich podnoszony przez skarżącą brak znaczenia dla sprawy pozostaje bez wpływu na przysługujące Komisji prawo do powoływania się na ww. domniemanie.

39 Skoro zresztą stwierdzono, że Komisja nie naruszyła prawa, powołując się na domniemanie, które skarżąca mogła obalić, przedstawiając dowód przeciwny, należy również oddalić zarzut oparty na odwróceniu ciężaru dowodu, które zdaniem skarżącej miało być niezgodne z zasadą ochrony prawa do obrony.

40 Z uwagi na powyższe zarzuty pierwszy i drugi nie mogą zostać uwzględnione.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia w zakresie dotyczącym nieuwzględnienia dowodów przedstawionych w celu obalenia przyjętego domniemania

Argumenty stron

41 Skarżąca twierdzi, że Komisja naruszyła spoczywający na niej obowiązek uzasadnienia ze względu na to, iż nie zajęła stanowiska w przedmiocie dowodów przedstawionych jej w celu obalenia domniemania związanego ze sprawowaniem przez skarżącą całkowitej kontroli nad Chemoxal.

42 Skarżąca twierdzi, że w swej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów przedstawiła szereg dowodów dotyczących strukturalnej i decyzyjnej autonomii Chemoxal.

43 Jej zdaniem w motywie 404 zaskarżonej decyzji Komisja przywołała te dowody w sposób niekompletny. Ponadto nie ustosunkowała się do nich, ograniczając się do stwierdzenia w szczególności, że „z zewnątrz było jasne, iż [skarżąca] kontrolowała działalność prowadzoną przez Chemoxal" i że „zarówno jej klienci, jak i jej konkurenci powoływali się w przypadku sektora [NW] na przedsiębiorstwo »Air Liquide«" (motyw 405 zaskarżonej decyzji) [tłumaczenie nieoficjalne jej pełnej wersji, podobnie jak innych jej przedstawionych poniżej fragmentów]. Komisja nie zbadała zatem w zaskarżonej decyzji żadnego z tych przedstawionych przez skarżącą dowodów.

44 W opinii skarżącej Komisja nie może zaradzić niewystarczającemu charakterowi uzasadnienia zaskarżonej decyzji, powołując się przed Sądem na dowody dodatkowe, w szczególności te dotyczące okoliczności, że Chemoxal sprzedawała wyroby produkowane przez Oxysynthèse SA. W zaskarżonej decyzji instytucja ta nie dowiodła bowiem tego, że skarżąca rzeczywiście sprawowała kontrolę nad tym przedsięwzięciem

joint venture skarżącej i Atochem SA, zarządzanej w części odpowiadającej skarżącej przez Chemoxal.

45 Argumenty przedstawione przez Komisję po raz pierwszy w odpowiedzi na skargę potwierdzają zdaniem skarżącej brak uzasadnienia zaskarżonej decyzji w tym względzie.

46 Komisja odpiera, że ze względu na zastosowanie rozpatrywanego domniemania cały ciężar dowodu autonomii Chemoxal spoczywał na skarżącej. Jeśli chodzi o przedstawione przez skarżącą dowody, instytucja ta twierdzi, że w motywach 403–405 zaskarżonej decyzji wyjaśniła wystarczająco względy, dla których to domniemanie nie zostało obalone.

47 Komisja jest zresztą zdania, że nie miała obowiązku ustosunkowania się do wszystkich argumentów przedstawionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów. Wystarczyło, że przedstawiłaby szczegółowo względy mogące uzasadniać możliwość przypisania naruszenia przedsiębiorstwu, którego pismo to dotyczyło. Skarżąca nie zarzuca zaś Komisji tego, że ta nie przedstawiła tych względów w ten sposób.

48 Zdaniem Komisji zatem te przedstawione przez skarżącą bardzo ogólne argumenty, niepoparte żadnym konkretnym dowodem, nie mogły w żaden sposób doprowadzić do obalenia przyjętego przez tę instytucję domniemania.

49 W zakresie dotyczącym rzekomej autonomii strukturalnej spółki zależnej skarżącej Komisja podnosi, po pierwsze, iż okoliczność, że kierownictwo Chemoxal nie należało do organów skarżącej, w żaden sposób nie wyklucza tego, iż ta ostatnia udzielała swej spółce zależnej instrukcji i sprawowała ścisłą kontrolę nad jej zachowaniami. Ponadto, nawet jeśli Komisja nie wskazała tej okoliczności w zaskarżonej decyzji, z elementów stanu faktycznego przedstawionych przez skarżącą w odpowiedzi na

pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wynika, iż co najmniej jedna osoba z kierownictwa Chemoxal została po złożeniu dymisji członkiem kierownictwa skarżącej.

50 Po drugie, fakt, że prezes-dyrektor generalny (PDG) Chemoxal posiadał daleko idące uprawnienia, daje jedynie wyraz władzy przyznawanej zazwyczaj najwyższemu kierownictwo spółki i nie stanowi żadnego dowodu na autonomię zależnej od skarżącej spółki.

51 Po trzecie, posiadanie przez Chemoxal swych własnych działów stanowi jedynie atrybut podmiotu cieszącego się własną osobowością prawną. Z przedstawionych przez skarżącą elementów stanu faktycznego wynika ponadto, że Chemoxal korzystała z szeregu działów swej spółki dominującej, a jej siedziba znajdowała się w tych samych budynkach co siedziba całej grupy.

52 Po czwarte, jeśli chodzi o argumenty związane z zarządzaniem przez Chemoxal udziałami w innych należących do grupy spółkach, a w szczególności Oxysynthèse, skarżąca przyznała, że również ona bezpośrednio uczestniczyła w zarządzie tymi udziałami.

53 Komisja twierdzi ponadto, że podniosła, iż Chemoxal sprzedawała NW wytwarzany przez Oxysynthèse, spółkę kontrolowaną wspólnie przez skarżącą i Atochem (motywy 42, 52 zaskarżonej decyzji). Nawet jeśli informacja ta nie została zamieszczona w tej części zaskarżonej decyzji, która została poświęcona możliwości przypisania naruszenia, nie jest ona jednak całkowicie pozbawiona znaczenia. Trudno jest bowiem wyobrazić sobie, żeby skarżąca nie kontrolowała w żaden sposób Chemoxal, której powierzono zadanie sprzedaży produkcji wytworzonej przez inną należącą do grupy spółkę, kontrolowaną na zasadzie joint venture.

54 Jeśli chodzi o rzekomą autonomię strukturalną zależnej od skarżącej spółki, po pierwsze, skarżąca nie przedstawiła zdaniem Komisji dowodów świadczących o tej rzekomej autonomii Chemoxal w dziedzinie cen. Jeśli chodzi o uprawnienia przysługujące dyrektorowi generalnemu Chemoxal, skarżąca przedstawiła krótkie pismo, w którym dyrektor ten wyraża lapidarnie swą zgodę na pewną cenę, co zdaniem Komisji w żaden sposób nie świadczy o tym, że podejmował on samodzielne decyzje cenowe. Inne dowody to sprawozdania z wizyt złożonych u klientów.

55 Po drugie, rzekomą autonomię Chemoxal w dziedzinie opracowywania strategicznych przedsięwzięć handlowych podniesiono, powołując się jedynie na projekt „rozwiązanie »on-site« [dla NW]", którego to rzekome przydzielenie Chemoxal nie zostało zresztą wsparte żadnym dowodem. Ponadto, z dowodów dołączonych do skargi wynika, że przedsięwzięcie to oparte zostało na technikach opracowanych już w ramach grupy, a jego promotor wywodził się ze spółki dominującej.

56 Po trzecie, argumenty dotyczące przygotowania budżetu, zarządzania relacjami z klientami i uczestnictwa pracowników Chemoxal jako jedynych w [spotkaniach] European Chemical Industry Council (CEFIC) nie świadczą w żaden sposób o tym, że skarżąca nie wywierała w rzeczywistości decydującego wpływu na swą spółkę zależną.

57 Ze względu zatem na to, że przedstawione przez skarżącą argumenty nie mogą w żaden sposób obalić przyjętego przez Komisję domniemania, instytucja ta nie była zobowiązana do szczegółowego wskazania powodów, dla których ich nie uwzględniła. Komisja jest zdania, że wywiązała się z ciążącego na niej obowiązku uzasadnienia, przedstawiając szczegółowo powody przypisania naruszenia skarżącej.

58 Komisja twierdzi, że starannie zbadała przedstawione przez skarżącą argumenty i po przypomnieniu ich (motyw 404 zaskarżonej decyzji) doszła do wniosku, że nie wystarczają one, aby obalić przyjęte domniemanie (motyw 405 zaskarżonej decyzji). Przedstawione przez skarżącą argumenty miały bowiem wyjątkowo ogólny charakter i nie były poparte żadnym konkretnym dowodem.

59 Ze względu na to bowiem, że przedstawienie dowodów autonomii jego spółki zależnej należy do przedsiębiorstwa, którego dotyczy takie domniemanie, w przypadku, gdy przedsiębiorstwo to nie przedstawia żadnych dowodów, lecz zadowala się jedynie złożeniem niepopartych dowodami oświadczeń o ogólnym charakterze, Komisja nie narusza spoczywającego na niej obowiązku uzasadnienia, poprzestając na podkreśleniu faktu, iż przedstawione dowody są niewystarczające do tego, aby obalić przyjęte domniemanie.

60 W każdym razie zdaniem Komisji, nawet przy założeniu, że nie wytłumaczyła ona w wystarczający sposób powodów, dla których przedstawione przez skarżącą w celu obalenia przyjętego domniemania elementy stanu faktycznego nie są wystarczające do osiągnięcia tego celu, zaskarżona decyzja jest wystarczająco uzasadniona ze względu na to, że Komisja wyraźnie wskazała dwa dodatkowe elementy pozwalające same w sobie na wyciągnięcie wniosku, iż Chemoxal i skarżąca stanowią jeden podmiot gospodarczy. Chodzi tu o, z jednej strony, przysługujące skarżącej prawo mianowania członków zarządu Chemoxal oraz, z drugiej strony, fakt, że „z zewnątrz", z punktu widzenia klientów i konkurentów działalność gospodarcza Chemoxal była postrzegana jako działalność skarżącej. W szczególności w kontekście kartelu często powoływano się na Chemoxal jako na „Air Liquide", a ponadto Chemoxal, prowadząc swą działalność gospodarczą, używała znaku towarowego Air Liquide.

61 Ponadto w zaskarżonej decyzji Komisja wskazała również na okoliczność, że Chemoxal sprzedawała NW produkowany przez Oxysynthèse, czyli spółkę kontrolowaną wspólnie przez skarżącą i Atochem. Okoliczność ta została podkreślona w pkt 344 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów jako kryterium mające istotne znaczenie dla przypisania naruszenia. Trudno bowiem wyobrazić sobie, żeby skarżąca nie kontrolowała w żaden sposób spółki, której powierzono zadanie sprzedaży produkcji

innej z jej spółek zależnych, a nad którą sprawowała ona rzeczywiście, wraz z innym podmiotem, kontrolę.

62 Wreszcie, tytułem już całkiem uzupełniającym, Komisja podnosi, że nawet ewentualne stwierdzenie niewystarczającego charakteru rozpatrywanego uzasadnienia nie powinno skutkować stwierdzeniem nieważności zaskarżonej decyzji, skoro przedstawione przez skarżącą dowody polegały jedynie na ogólnych stwierdzeniach i nie mogą stanowić dowodów mogących obalić przyjęte przez tę instytucję domniemanie.

Ocena Sądu

63 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie, jakiego wymaga art. 253 WE, powinno być dostosowane do charakteru rozpatrywanego aktu i przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie instytucji, która wydała akt, pozwalając zainteresowanym poznać podstawy podjętej decyzji, a właściwemu sądowi dokonać jej kontroli. Nie ma wymogu, by uzasadnienie wyszczególniało wszystkie istotne elementy faktyczne i prawne, ponieważ ocena, czy uzasadnienie aktu spełnia wymogi art. 253 WE, winna opierać się nie tylko na jego brzmieniu, ale także uwzględniać okoliczności jego wydania, jak również całość przepisów prawa regulującego daną dziedzinę (zob. wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 1998 r. w sprawie C-367/95 P Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, Rec. s. I-1719, pkt 63 i przytoczone tam orzecznictwo).

64 Komisja nie musi zajmować stanowiska wobec wszystkich argumentów zainteresowanych stron, wystarczy bowiem przedstawienie faktów i względów prawnych o zasadniczym znaczeniu dla decyzji. W szczególności Komisja nie jest zobowiązana do tego, by ustosunkować się do kwestii, które są oczywiście niezwiązane ze sprawą, bez znaczenia lub wyraźnie drugorzędne (wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawie

T-349/03 Corsica Ferries France przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2197, pkt 64; zob podobnie także ww. w pkt 63 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Sytraval i Brink's France, pkt 64).

65 Jeżeli, jak w niniejszym przypadku, decyzja w przedmiocie zastosowania art. 81 WE dotyczy wielu adresatów i stwarza problem możliwości przypisania naruszenia, musi ona zawierać wystarczające uzasadnienie względem każdego z adresatów, w szczególności względem tych spośród nich, którzy zgodnie z tą decyzją ponoszą odpowiedzialność za to naruszenie. Zatem w zakresie dotyczącym spółki dominującej uznanej za odpowiedzialną za noszące znamiona naruszenia zachowanie jej spółki zależnej taka decyzja powinna przedstawiać szczegółowo powody mogące uzasadniać możliwość przypisania naruszenia tej spółce (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-327/94 SCA Holding przeciwko Komisji, Rec. s. II-1373, pkt 78–80).

66 W niniejszym przypadku skarżąca twierdzi, że Komisja nie przedstawiła w zaskarżonej decyzji wystarczającego uzasadnienia w zakresie dotyczącym stwierdzenia jej odpowiedzialności, w szczególności ze względu na to, iż nie wyjaśniła powodów odrzucenia dowodów przedstawionych w celu obalenia domniemania przyjętego z powodu sprawowania przez skarżącą całkowitej kontroli nad kapitałem Chemoxal.

67 Należy zaznaczyć, że z akt sprawy wynika, iż skarżąca w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów podała szczegółową argumentację zmierzającą do wykazania autonomii Chemoxal, podnosząc następujące elementy:

— w pierwszej kolejności, jeśli chodzi o autonomię strukturalną Chemoxal, w odróżnieniu od tego, co może zostać podniesione w przypadku niektórych innych

przedsiębiorstw, do których skierowano zaskarżoną decyzję, żadna z należących do kierownictwa Chemoxal osób nie była członkiem komitetu sterującego skarżącej ani jej organów statutowych; mają o tym przykładowo świadczyć dostarczone Komisji potwierdzenia wypłat wynagrodzenia, a także dowody dostarczone w odpowiedzi na żądanie udzielenia informacji z dnia 18 marca 2004 r.: żaden z członków kierownictwa czy załogi Chemoxal nie był bowiem jednocześnie pracownikiem skarżącej;

— z przedstawionych przez Komisję protokołów zebrań zarządu Chemoxal w dniu 12 maja i 25 października 1995 r. wynika, że mandat przysługujący jej PDG był nieograniczony, ponieważ „przyznano mu najdalej idące w ramach istniejącego prawa uprawnienia do działania w imieniu [Chemoxal] w każdych okolicznościach", a także, że jego dyrektor generalny posiadał również szeroko zakreślone kompetencje; zgodnie z okólnikiem wydanym przez dyrektora generalnego Chemoxal w okresie popełnienia naruszenia, kiedy to dyrektor handlowy został oddelegowany do Azji, ponosił on odpowiedzialność związaną z określaniem polityki w dziedzinie logistyki oraz z prowadzeniem ogólnej polityki handlowej;

— Chemoxal dysponowała także swymi własnymi działami, a mianowicie działem handlowym i marketingowym, działem zasobów ludzkich, działem informatycznym i księgowością, umożliwiającymi jej całkowicie samodzielne zarządzanie swą polityką handlową; spółka ta posiadała również swe własne centrum badawcze, które było zarządzane odrębnie, choć znajdowało się w tych samych budynkach co centrum badawcze skarżącej; jeśli chodzi o działy, których Chemoxal bezpośrednio nie posiadała, takie jak w szczególności dział prawny, podatkowy czy też dział zajmujący się ubezpieczeniami, spółka ta korzystała za wynagrodzeniem z działów swej spółki dominującej; choć siedziba Chemoxal znajdowała się w tych samych budynkach co siedziba całej grupy, zajmowane przez nią lokale zostały wynajęte od spółki dominującej, o czym ma świadczyć przedstawiona Komisji umowa najmu;

— Chemoxal zarządzała w autonomiczny sposób udziałami grupy w Oxysynthèse i w Oxysynthèse Deutschland GmbH – spółkach wytwarzających NW; choć przedstawiciel skarżącej zasiadał również w zarządzie Oxysynthèse, tylko jeden z przestawicieli Chemoxal należał do komitetu sterującego tej spółki i był odpowiedzialny za ogólne nią kierowanie;

— Chemoxal zarządzała w autonomiczny sposób udziałami grupy w Chemoxal Chemie GmbH, spółki prawnie związanej ze skarżącą ze względów podatkowych; z dokumentów załączonych do akt sprawy Komisji wynika, że przedstawiciele zarządu tej ostatniej spółki zależnej byli w rzeczywistości pracownikami Chemoxal;

— w drugiej kolejności, jeśli chodzi o autonomię decyzyjną Chemoxal, prowadzona przez nią działalność różniła się bardzo od działalności grupy koncentrującej się na dostawie gazów przemysłowych i medycznych; określanie i prowadzenie polityki handlowej Chemoxal powierzone zostało wyłącznej gestii kierownictwa tej spółki;

— wytyczne w dziedzinie cenowej pochodziły wyłącznie od kierownictwa Chemoxal, ponieważ decyzje dotyczące cen oferowanych określonemu klientowi były podejmowane na poziomie operacyjnym, jedynie pod kontrolą jej kierownictwa, o czym miały świadczyć przedstawione Komisji wewnętrzna korespondencja i sprawozdania z wizyt złożonych u klientów;

— duże przedsięwzięcia o znaczeniu strategicznym były opracowywane jedynie z inicjatywy pracowników Chemoxal, o czym miał świadczyć projekt dotyczący rozwiązania produkcyjnego NW zwanego „on-site", opracowanego przez

Chemoxal w 1996 r. i opartego na technikach opracowanych już w ramach grupy dla innych produktów; w tym celu Chemoxal zatrudniła dawnego pracownika technicznego swej spółki zależnej, który nie był w tym czasie zaangażowany w żaden inny rodzaj działalności;

— opracowanie budżetu Chemoxal należało jego kierownictwa, o czym ma świadczyć dostarczony Komisji okólnik wydany przez jej dyrektora generalnego, objaśniający sposób podziału odpowiednich zadań;

— Chemoxal zajmowała się swymi stosunkami z klientami albo bezpośrednio, albo przez swych lokalnych przedstawicieli, co wynika z korespondencji oraz sprawozdania z wizyt złożonych u klientów;

— Chemoxal została uznana za niezależne przedsiębiorstwo w zakresie jej stosunków z CEFIC, co wynika ze znajdujących się w aktach Komisji sprawozdań z jej spotkań;

— choć Chemoxal używała nazwy handlowej Air Liquide Chimie, czyniła to w zgodnym z prawem celu polegającym na wykorzystaniu renomy działającej na skalę światową grupy, przy czym okoliczność ta pozostaje bez wpływu na jej autonomię wobec noszącej podobną nazwę spółki dominującej; w szczególności jej oficjalne dokumenty handlowe były sporządzane ze wskazaniem jej własnej firmy;

— żadna z osób uczestniczących w spotkaniach rozpatrywanego kartelu nie była zatrudniona przez skarżącą, a w aktach sprawy nie ma żadnego dowodu na udzielanie Chemoxal przez skarżącą wskazówek.

68 W motywie 404 zaskarżonej decyzji Komisja sporządziła wykaz argumentów przedstawionych przez skarżącą.

69 W motywie 405 zaskarżonej decyzji twierdzi ona następnie, że przedstawione przez skarżącą elementy stanu faktycznego nie są wystarczające do tego, aby obalić przyjęte domniemanie, wskazując, iż za stwierdzeniem wywierania przez skarżącą decydującego wpływu na Chemoxal przemawiały, z jednej strony, istnienie uprawnienia do mianowania członków zarządu jej spółki zależnej oraz, z drugiej strony, poszlaki związane z odbiorem ww. spółek przez osoby trzecie. Wreszcie, w motywie 406 zaskarżonej decyzji Komisja podtrzymała swój wniosek, zgodnie z którym skarżąca i Chemoxal stanowią jedno i to samo przedsiębiorstwo.

70 Należy zauważyć, że to rozumowanie nie porusza argumentów przedstawionych przez skarżącą, lecz ogranicza się do odesłania do pewnych dodatkowych poszlak wywierania przez skarżącą decydującego wpływu na jej spółkę zależną. W konsekwencji ww. uzasadnienie zaskarżonej decyzji nie przedstawia powodów, dla jakich Komisja uznała, że elementy przedstawione przez skarżącą nie są wystarczające dla obalenia spornego domniemania.

71 Ponadto należy uznać, że mimo tego, iż Komisja nie musi zajmować stanowiska wobec wszystkich dowodów przedstawionych przez zainteresowaną stronę, w szczególności w sytuacji, gdy w oczywisty sposób nie mają one związku z przedmiotem sprawy, nie mają znaczenia bądź są wyraźnie drugorzędne (zob. pkt 64 powyżej), w niniejszym przypadku, wbrew twierdzeniom Komisji, dowody podniesione przez skarżącą nie mogą zostać uznane za pozbawione znaczenia z punktu widzenia oceny autonomii Chemoxal.

72 W swej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżąca powołała się bowiem na całokształt okoliczności charakteryzujących związki łączące ją

z Chemoxal w momencie rozpatrywanego naruszenia, zwracając szczególną uwagę na to, że prowadzona przez tę ostatnią spółkę działalność była bardzo specyficzna w porównaniu z rodzajami działalności prowadzonej przez grupę; na to, że nie występowały żadne powiązania na poziomie kierownictwa i personelu Chemoxal i skarżącej; na to, jak szeroko zostały określone przysługujące kierownictwu spółki zależnej uprawnienia; na to, że spółka ta miała swe własne działy zajmujące się prowadzeniem działalności handlowej, a także na autonomię w opracowywaniu projektów o strategicznym znaczeniu.

73 Dowody dostarczone przez skarżącą nie ograniczały się zresztą do twierdzeń, lecz obejmowały szereg konkretnych elementów stanu faktycznego, przedstawionych w załącznikach do odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów (zob. pkt 67 powyżej).

74 W tych okolicznościach Komisja była zobowiązana do zajęcia stanowiska w przedmiocie przeciwnych argumentów skarżącej; musiała ona przy tym zbadać, czy w świetle wszystkich istotnych okoliczności dotyczących związków gospodarczych, organizacyjnych i prawnych między omawianymi spółkami skarżąca wykazała, że jej spółka zależna zachowywała się na rynku w sposób autonomiczny.

75 Ciążący na Komisji obowiązek uzasadnienia jej decyzji w tym względzie wyraźnie wynika ze wzruszalnego charakteru spornego domniemania, którego obalenie wymagałoby od skarżącej przedstawienia dowodu dotyczącego całokształtu powiązań gospodarczych, organizacyjnych i prawnych łączących ją z jej spółką zależną.

76 Ponadto brakowi rozpatrywanego uzasadnienia nie może zaradzić powołanie się na przesłanki przedstawione w motywie 405 zaskarżonej decyzji, oparte na uprawnieniu do mianowania zarządu spółki zależnej, a także odbiorze przez osoby trzecie obu tych spółek.

77 Choć bowiem te elementy stanu faktycznego mogłyby zostać uwzględnione w ramach oceny związków łączących te dwie spółki, celem powołania ich nie było zakwestionowanie znaczenia dla sprawy argumentacji opartej przez skarżącą na autonomii Chemoxal, a zatem – nie może stanowić wystarczającego uzasadnienia tego, że argumentacja ta nie została uwzględniona.

78 W odniesieniu do argumentu Komisji dotyczącego istnienia innych przesłanek wywierania przez skarżącą wpływu na Chemoxal, to znaczy okoliczności, że ta spółka zależna sprzedawała NW wytwarzany przez Oxysynthèse, kontrolowaną wspólnie przez skarżącą i Atochem (motyw 401 zaskarżonej decyzji), zauważyć należy, że z zaskarżonej decyzji nie wynika, iż ten element stanu faktycznego został powołany przez Komisję w celu uzasadnienia jej stwierdzenia wywierania przez skarżącą decydującego wpływu na Chemoxal. Samo zresztą powołanie się na tę dodatkową przesłankę dotyczącą łączących obie spółki związków nie może w każdym razie zaradzić niewystarczającemu charakterowi uzasadnienia tego, że przedstawiona przez skarżącą argumentacja przeciwna nie została uwzględniona.

79 W związku z powyższym należy uznać, że Komisja nie zajęła szczegółowo uzasadnionego stanowiska w przedmiocie dowodów dostarczonych przez skarżącą w celu obalenia domniemania wynikającego z jej udziału w kapitale Chemoxal, a zatem nie uzasadniła w sposób wymagany prawem swojego wniosku dotyczącego przypisania skarżącej omawianego naruszenia.

80 Ponieważ Komisja w odpowiedzi na skargę twierdzi, że powołane przez skarżącą dowody przeciwne są w każdym razie niewystarczające do tego, aby wykazać autonomię Chemoxal, podnieść należy, iż uzasadnienie zaskarżonej decyzji nie zawiera niczego, co mogłoby świadczyć o przeprowadzeniu przez Komisję oceny tych dowodów, co z kolei uniemożliwia kontrolę zasadności zaskarżonej decyzji w tym względzie.

81 Należy przypomnieć, że zainteresowany powinien zostać poinformowany o uzasadnieniu w zasadzie w tym samym czasie co o niekorzystnej dla niego decyzji. Brak uzasadnienia nie może zostać uregulowany w ten sposób, że zainteresowany dowie się o uzasadnieniu decyzji w trakcie postępowania przed sądami wspólnotowymi (wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 463; wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-25/04 González y Díez przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3121, pkt 220).

82 Wobec tego brak uzasadnienia nie może zostać usunięty w trakcie postępowania przed sądem wspólnotowym.

83 W świetle powyższych rozważań należy uwzględnić zarzut naruszenia obowiązku uzasadnienia i uwzględnić żądanie stwierdzenia nieważności zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim dotyczy ona skarżącej.

84 Nie ma zatem konieczności rozstrzygania w przedmiocie zarzutu czwartego.

W przedmiocie kosztów

85 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu postępowania przed Sądem kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja przegrała sprawę, należy obciążyć ją kosztami postępowania zgodnie z żądaniem skarżącej.

Z powyższych względów

SĄD (szósta izba w składzie powiększonym)

orzeka, co następuje:

1) **Stwierdza się nieważność decyzji Komisji C (2006) 1766 wersja ostateczna z dnia 3 maja 2006 r. dotyczącej postępowania na mocy art. 81 [WE] i art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/F/38.620 – Nadtlenek wodoru i nadboran sodu) w zakresie, w jakim dotyczy L'Air liquide, SA pour l'étude et l'exploitation des procédés Georges Claude.**

2) **Komisja Europejska zostaje obciążona kosztami postępowania.**

Vadapalas Prek Dittrich

Truchot O'Higgins

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 16 czerwca 2011 r.

Podpisy